

URTX

LA PRESENCIA MILITAR A L'URGELL
DURANT LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA:
L'ESCOLA D'OFICIALS I COMISSARIS DE TÀRREGA

Francesc Closa Salinas

LA PRESENCIA MILITAR A L'URGELL DURANT LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA: L'ESCOLA D'OFICIALS I COMISSARIS DE TÀRREGA

Abstract

Durante los primeros meses de 1938, Catalunya se convertiría, ante el imparable avance de las tropas del general Franco, en primera línea de fuego. Comarcas como el Urgell, que hasta entonces habían vivido al margen del conflicto, albergaron y concentraron un buen número de tropas, servicios y centros militares de primer orden. Entre estos, destacó la escuela de oficiales y comisarios del XVIII Cuerpo de Ejército republicano, situada en Tàrrega, concretamente, en el edificio de las Escuelas Pías. De sus aulas saldrían gran parte de los oficiales que intentarían, infructuosamente, defender su tierra.

During the first months of 1938, Catalonia would convert, in front of the unstoppable advance of the troops of General Franco, in first line of fire. Regions like Urgell that until then had lived to the margin of the conflict, housed and concentrated a good bunch of troops, services and military centres of first order. Between these highlighted the school of official and commissars of the XVIII body republican army, placed in Tàrrega, specifically, into building of Pies Schools. From its classrooms would go out a big part of the officials that would try, unsuccessfully, to defend their land.

Paraules clau

Del Barrio, Escolles Pies, capacitació d'oficials, XVIII Cos d'Exèrcit, Tàrrega.

Conflicte, oficialitat militar i comarques catalanes: visió retrospectiva

Un dels problemes fonamentals que la República tenia plantejats des del principi del conflicte era oposar-se als militars insurgents amb quadres de comandament superiors, mitjans i inferiors ben preparats. L'any 1936, els militars de carrera existents a Espanya després de la reducció dirigida per Azaña eren, aproximadament, uns sis mil set-cents, amb una triple procedència: els de la segona època de l'Acadèmia General Militar, els antics cadets —ingressats a l'Exèrcit durant la Segona República— i els alferes provisionals. Quan esclatà la Guerra Civil, a més del control de la millor unitat operacional existent aleshores a Espanya —l'Exèrcit d'Àfrica—, els rebels tenien sota la seva tutela la gran majoria dels comandaments tàctics, comandants, capitans i tinents. A més a més, tal com ha afirmat l'historiador Julio Busquets,¹ els set-cents nou tinents sortits de l'Acadèmia General Militar entre els anys 1931 i 1933 ja s'havien reduït a set-cents. En un 55-60 %, s'inclinaren vers l'opció nacional. Aquest percentatge s'incrementà fins al 90-95 % entre els provinents de la segona època de l'esmentada Acadèmia. Segons Busquets, les causes han de cercar-se en el fet que Franco n'havia estat l'únic director i que, per tant, el seu tancament en temps d'Azaña no havia agradat a molts militars.²

El govern legítimament escollit pel poble intentà pal·liar el dèficit d'oficials i de quadres intermedis emprant diverses estratègies. Amb els oficials i sotsocials fidels a la República, s'establiren algunes escoles populars de guerra,³ on es formaren oficials que nodriren les unitats militars i que els permeteren incrementar l'eficàcia tècnica i organitzativa.

L'empenta inicial de les milícies de voluntaris deixà palesa ben aviat la manca d'unitat i d'esforços comuns entre les diverses unitats. Calia transformar-les en un exèrcit popular. Amb la intenció de pal·liar-ne els efectes negatius, el 3 de juny de 1937, per ordre de Vicente Rojo, coronel en cap de l'Estat Major republicà, el conseller de Defensa de la Generalitat i Vicenç Guarner, les milícies foren reconvertides en divisions de caràcter regular. D'aquesta manera, s'aconseguien dues fites rellevants. En primer terme, la conversió de l'exèrcit del front d'Aragó que estava sota control català, és a dir, que era autònom, fins a formar part de l'Exèrcit de l'Est, dirigit per l'Estat Major central de la República —realment era qui disposava dels recursos militars més importants—, amb el general Sebastián Pozas Perea al capdavant. En segon terme, les primerenques columnes de milicians anarquistes i comunistes es convertiren en petites divisions sota l'esquema d'un exèrcit regular compost per tres regiments, amb tres batallons d'uns quatre-

¹ Julio BUSQUETS (1971), *El militar de carrera en España*, Madrid, Ariel.

² Tesi també defensada a Julio BUSQUETS (2003), *Ruido de sables: Las conspiraciones militares en la España del siglo XX*, Barcelona, Crítica. En la mateixa línia s'han manifestat Gabriel CARDONA (1983), *El poder militar en la España contemporánea hasta la Guerra Civil*, Madrid, Siglo XXI; Gabriel CARDONA (1990), *El problema militar en España*, Madrid, Historia 16, i Paul PRESTON (2003), *La Guerra Civil española: Reacción, revolución y venganza*, Barcelona, Debolsillo.

³ Ha desenvolupat aquesta mateixa temàtica José María GÁRATE (1976), *Tenientes en campaña: La improvisación de oficiales en la guerra del 36*, Madrid, San Martín.

Mural en què els estudiants a oficials i sots oficials de l'Escola de Tàrraga mostraven els seus aprenentatges.

Revista *Avanzar*.

XVIII Cuerpo de Ejército, núm. 1, 19 juliol 1938, p. 8.

cents quaranta homes i sis metralladores, amb la qual cosa s'aconseguí militaritzar i reorganitzar el front de guerra a l'Aragó⁴ sota la denominació d'Exèrcit de l'Est.⁵ Expressat en altres paraules, les antigues formacions obreres i llibertàries esdevingueren, paulatinament, organitzacions pròpies d'un exèrcit convencional.

A partir d'aquest moment, es possibilità la creació d'acadèmies per a oficials i sots oficials lligades a les incipients divisions que intentaven complementar els arribats de l'Escola Popular de Guerra. La divisió 27 —epicentre de l'anàlisi del present article— bastí de seguida una escola d'oficials a la població aragonesa de Saidí. En ella es formaren i s'instruïren diversos soldats que esdevingueren tinents i capitans «de inmejorable calidad, que luchan admirablemente y estudian cada día más».⁶ Aquests oficials ben aviat es convertiren en l'exemple del principi de comandament únic, de l'obedièn-

cia jeràrquica al cap superior, la qual cosa demostrava rapidesa de pensament, una gran capacitat tàctica i tècnica i una alta responsabilitat. Malgrat aquestes afirmacions, alguns caps representatius de l'Exèrcit republicà, com el general Vicente Rojo, afirmaven que l'ensinistrament dels comandaments era, generalment, deficient, ja que —reproduïm textualment— «los aspirantes carecían de interés y disciplina».⁷ Els oficials i els sergents eren pocs, quantitativament parlant. Molts s'hi apuntaven per tal d'eludir la línia de front. Tal com reflecteix Michael Seidman: «Un estudiante calculó que el 80 por ciento de sus compañeros de clase estaba usando la academia como refugio donde esperar que pasase la tormenta de la guerra».⁸

Sigui com sigui, la realitat històrica ens mostra com tot l'entramat de bases d'instrucció, hospitals, quaters de comandament i centres d'emmagatzematge de material bèl·lic republicans situats a l'Aragó i a la línia fronterera amb Catalunya desaparegueren durant els dos primers mesos de l'any 1938, enfront de l'imparable avanç de les tropes franquistes, que partí el territori de la República en dos i deixà Catalunya totalment aïllada. Malgrat els esforços del coronel Perea —cap de l'Exèrcit de l'Est—, l'Exèrcit nacional controlava el marge dret de l'Ebre, des d'Amposta fins a Mequinensa, i pel Segre, des de la Granja d'Escarp fins a Camarasa, i d'allí, per la Noguera Pallaresa, fins a la frontera francesa. L'Exèrcit Popular, creació de Largo Caballero i Prieto, estava al límit del col·lapse.

El 6 d'abril de 1938, el Govern es reestructurà. Negrín reuní sota la seva persona el càrrec de president del Govern i la cartera del Ministeri de Defensa Nacional. El general Vicente Rojo, amb el suport de Negrín,

⁴ El procés evolutiu es pot seguir a Vicenç GUARNER (1980), *L'aixecament militar i la Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, esp. p. 200-215, i a Manuel CRUELLES (1974), *De les milícies a l'Exèrcit Popular a Catalunya*, Barcelona, Dopesa.

⁵ La militarització de les milícies populars fou un procés llarg i progressiu que s'inicià a la darrera del 1936, concretament, el 21 de novembre. En aquesta data, la Generalitat de Catalunya realitzà un primer intent d'organització d'un exèrcit regular per substituir les columnes de milícies mitjançant la incorporació a files del personal de tropa de les lleves dels anys 1934 i 1935 d'Aragó i Catalunya. Es preveia l'estructuració de nou regiments d'infanteria, tres d'artilleria, tres grups de reconeixement divisionari, tres agrupacions d'enginyers, un grup d'intendència, un grup sanitari i l'aprovació d'un crèdit de 10 milions de pessetes per finançar-lo. Malgrat els esforços inicials, el decret d'organització de l'Exèrcit de Catalunya fracassà (*Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 341, 6 de desembre de 1936). Anàlogament, l'Estat central creà un Estat Major encarregat de coordinar i centralitzar les diferents formacions militars. Les múltiples columnes republicanes substituïren el nom identificatiu de la seva adscripció política per un número. Es restabliren els graus i els galons i únicament el problema dels comandaments retardà la reconversió de les antigues milícies en un cos clàssic.

⁶ «Escuelas militares. Algunas ideas sobre métodos de capacitación de oficiales y clases», *Avanzar*, núm. 2 (setembre 1938), p. 12.

⁷ Vicente ROJO (1974), *¡Alerta los pueblos! Estudio político-militar del período final de la guerra española*, Barcelona, Ariel, p. 47.

⁸ M. SEIDMAN (2002), *A ras de suelo: Historia social de la República durante la Guerra Civil*, Madrid, Alianza, p. 249.

emprengué una fèrtil tasca de reorganització militar de l'Exèrcit de Catalunya amb la creació, entre d'altres, del Grup d'Exèrcits de la Regió Oriental —conegut amb les sigles GERO—,⁹ que hauria d'intentar protegir el Principat enfront d'un hipotètic atac dels rebels. Ambdós elements —caiguda del front d'Aragó i reorganització de l'Exèrcit sota el GERO— incidiren en la reubicació geogràfica dels serveis que conformaven l'estructura militar republicana. Catalunya es convertiria en protagonista principal dels futurs esdeveniments bèl·lics. Comarques com la Noguera, el Segrià i la Segarra, que fins aleshores havien patit mínimament els nefastos efectes del conflicte, n'esdevindrien l'epicentre. Aquest també va ser el cas de

la comarca de l'Urgell, que era, geogràficament parlant, sensiblement diferent de l'actual. La reestructuració comarcal realitzada per la Generalitat de Catalunya l'any 1936 establí que la conformarien trenta-dos municipis, amb Tàrraga com a capital.¹⁰ Aquests municipis serien Agramunt, Anglesola, Barbens, Belianes, Bellpuig, Castellnou de Seana, Castellserà, Ciutadilla, Claravalls, Donzell d'Urgell, la Figuerosa, la Fuliola, Guimerà, Ivars d'Urgell, Maldà, Montornès de Segarra, Nalec, els Omells de na Gaia, Ossó de Sió, Preixana, Puigverd d'Agramunt, Rocafort de Vallbona, Rocallaura, Sant Martí de Maldà, el Talladell, Tàrraga, Tornabous, Vallbona de les Monges, Verdú, Vilagrassa, Vilanova de Bellpuig i Vila-sana.

Quadre 1. Ubicació a la comarca de l'Urgell dels serveis militars del XVIII Cos d'Exèrcit republicà (CE) i de l'Exèrcit de l'Est (EE) al llarg del 1938 i del mes de gener de 1939¹¹

Anglesola
Direcció dels serveis veterinaris i lloc d'auxilis del CE
Escola del CENU
Agramunt
Escola del CENU
Refugi
Camp d'aviació (Regió III, 3r sector)
Direcció de transmissions del CE
Parc del grup de transmissions del CE
Grup d'intendència del CE
Direcció dels serveis d'intendència del CE
Direcció dels serveis de transmissions del CE
Camions tallers de l'artilleria de l'EE
Dipòsits de benzina
Parc del CE, al km 19 de la carretera de Tàrraga a Agramunt (vora Puigverd d'Agramunt)
Barbens
Camp de treball núm. 4 ¹²
Bellpuig d'Urgell
Refugi provisional i alberg
Camp d'aviació republicà (Regió III, 3r sector)

⁹ Es pot seguir a Vicente Rojo (1974), *¡Alerta los pueblos! Estudio político-militar del período final de la guerra española*, Barcelona, Ariel.

¹⁰ *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 360, 25 de desembre de 1936, p. 1166.

¹¹ Aquest quadre és d'elaboració pròpia, a partir de les dades dels documents següents: *La Vanguardia*, núm. 23169 (15 juny 1938), p. 4, i núm. 23228 (27 agost 1938), p. 2; GE de la RO 4.ª Sección: Servicios, 29 octubre 1938 (AHN, Fondo general Rojo, 7/8); XVIII Cuerpo de Ejército. Estado Mayor, 3.ª Sección. Secreto. Plantilla del cuadro indicativo de batalla propio, Ucrania, 30 octubre 1938 [CEHI, 2(1)b-II-15]; Ejército del Este. Emplazamientos servicios, octubre 1938 (AHN, Fondo general Rojo, 7/2); Orden general de servicios correspondientes a la de operaciones número 43 (segunda parte), 26 novembre 1938 [CEHI, Fons Del Barrio, 2(1)c(2)]; Ejército del Norte. Ofensiva sobre Cataluña: poblaciones rojas, Irún, 4 desembre 1938 (SHM, Documentación Nacional. Cuartel General del Generalísimo, lligall 287, cap. 12, p. 30-31); Orden General de Operaciones n.º 44, 15 desembre 1938 [CEHI, 2(1)c(4)].

¹² El camp de treball núm. 4 tenia la seu central a Concabella, però a la darrerria del setembre de 1938 es traslladà a Barbens. Els presoners s'encarregaren de dur a terme el bastiment d'estructures defensives al llarg del canal d'Urgell. Per a més informació, podeu consultar Francesc BADIA (2001), *Els camps de treball a Catalunya durant la Guerra Civil, 1936-1939*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, i la biografia de Gregori CREUS (1998), *Memòries d'un vicari general de la Seu d'Urgell, delegat permanent per a Andorra*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Boldú

Punt de classificació mèdic del CE per a la 27a divisió, 60è batalló de metralladores i forces ubicades entre la séquia primera i la segona del canal

Castellnou de Seana

Refugi provisional i alberg

Castellserà

Refugi
Parcs d'enginyers de l'EE
Comandament del batalló de sapadors
Dipòsits de benzina

Ivars d'Urgell

Equips quirúrgics avançats, amb cinquanta llits

Mafet

Comandància principal d'enginyers del CE
Punt de classificació mèdic per a la 72a divisió
Cementiri del CE

Maldà

Refugi provisional i alberg

Omells de na Gaia

Camp de treball núm. 3¹³

Ossó de Sió

Servei d'higiene del CE
Direcció de sanitat del CE

Puigverd d'Agramunt

Refugi provisional i alberg
Companyia de parc de l'UPI del CE
Companyia de carreteres núm. 10 de l'EE¹⁴

Santa Maria de Montmagastrell

Comandància principal del CE
Comandància principal d'artilleria del CE
Estafeta de campanya del CE

Tàrrega

Comitè Comarcal d'Ajut als Refugiats
Tribunal permanent
Direcció dels serveis de veterinària del CE
Parc mòbil d'artilleria del CE (a la carretera de Montblanc)
Hospital de sang
Escola del CENU
Dipòsits d'explotació de l'EE (centres de compra)
Dues fàbriques de farines de l'EE
Sortidors de gasoil
Dipòsits d'intendència del CE
Essències i greixos del CE
Recuperació de personal del CE
Serveis de depuració d'aigües
Agrupacions d'automòbils de l'EE
Tallers mòbils de l'EE
Centre d'instrucció d'oficials i comissaris del CE
Dipòsits de benzina
Clínica antipalúdica a Mas Colom (afores de Tàrrega), amb dos-cents vint-i-quatre llits

Talladell

Hospital provisional

Tornabous

Dipòsit de municions «A» del CE

Vallbona de les Monges

Refugi provisional i alberg

Verdú

Refugi

La comarca acollí i concentrà —tal com es mostra al quadre 1— un bon grapat de tropes, serveis administratius i centres militars de primer ordre. A Tàrrrega, per exemple, s'instal·là el quarter general de les milícies antifeixistes de la comarca —a l'edifici decomissat a la vídua Tàsies, situat a l'avinguda de Catalunya—,¹⁵ així com les oficines de la Delegació d'Economia de la vegueria de Lleida,¹⁶ diversos serveis d'intendència de l'Exèrcit republicà i l'escola d'oficials i comisaris del XVIII Cos d'Exèrcit republicà.

Alhora que l'àmbit geogràfic del conflicte se circumscribia a les comarques esmentades anteriorment, diverses directrius governamentals intentaven, des de principis de 1938, modernitzar i cohesionar els estudis que rebien els oficials de l'Exèrcit.¹⁷ Entre les més rellevants —atès el seu grau de repercussió—, trobem l'ordre general, signada per l'Estat Major de l'Exèrcit el 7 de maig de 1938 i remesa a totes les bases d'instrucció del territori català, on s'especificava la nova instrucció que a partir d'aleshores rebrien els soldats i els oficials de la República.¹⁸

La documentació referida a aquesta temàtica tenia de rerefons la preparació específica de la tropa per a la magna operació militar —la de l'Ebre— que s'estava organitzant per tal de frenar l'avanç de les tropes nacionals cap a València.¹⁹ Una formació que requeria l'organització d'una nova estructura de combat formada per efectius humans amb una major concepció ofensiva de la batalla i més rapidesa a l'hora de consolidar punts estratègics conquerits a l'enemic.

Quin fou el grau d'efectivitat i realització dels plans d'instrucció militar descrits fins al moment? En podem fer una aproximació mitjançant la documentació oficial ubicada a l'arxiu històric del Partit Comunista d'Espanya (PCE). Segons un informe intern,

signat a la darrerria del mes de maig de 1938, l'estat formatiu de les tropes i els oficials dels tres cossos que conformaven l'Exèrcit de l'Est —X, XI i XVIII— no era del tot acceptable. Cal tenir en compte que la presència d'afiliats al PCE —o, en el seu defecte, al PSUC— dins l'estructura jeràrquica de comandament de les divisions de l'Exèrcit republicà a Catalunya era alt i, consegüentment, podem donar-li un més que acceptable grau de validesa. Aquesta asseveració era especialment notable a l'Exèrcit de Catalunya. L'estructura militar de l'Exèrcit a l'Ebre presentava un 50 % d'afiliats amb adalils del comunisme com Líster i Tagüeña. Ara bé, l'índex més alt de tot el territori republicà es donà en els comandaments de l'Exèrcit de l'Est —superant amb escreix el 75 %—, on l'arrelament dels comunistes es féu palès gràcies al lideratge demostrat per alguns militars del partit, com José del Barrio, amb més repercussió social.²⁰

L'informe era del tot decebedor. Els comandants d'un considerable grapat de divisions no tenien ordres ni programes d'instrucció. La instrucció tàctica de les petites unitats encara no estava plenament implantada i, allà on es realitzava, es feia amb un nivell metòdic molt baix i amb poca eficàcia. La preparació de tir s'efectuava també sense cap sistema i no a totes les unitats. A més a més, els persistents desplaçaments de les tropes impedièren que els estudis tinguessin una normal continuïtat i seguiment. Fixem-nos en el cas concret del XVIII Cos d'Exèrcit. L'estat educatiu dels seus caporals i sergents era divergent segons la divisió, i era la 27 la que presentava una major organització formativa. En aquesta divisió, els caporals seguien els estudis en els cursos del batalló, amb un nombre d'alumnes que oscil·lava entre els vint i els vint-i-quatre. L'escola de sergents n'acollia vint-i-dos i estava previst

¹³ Darrerament, s'ha publicat l'interessant article de Jordi OLIVA (2013), «Els 661 dels Omells de na Gaia. Presonera al camp de treball núm. 3», *URTX: Revista d'Humanitats de l'Urgell*, núm. 27, p. 51-63. Anys enrere, es publicà Ramon BOLEDA (2000), «El camp de concentració núm. 3 dels Omells de na Gaia durant la Guerra Civil. Testimoni del metge Joan Pujol i Poc», *URTX: Revista d'Humanitats de l'Urgell*, núm. 13, p. 243-260.

¹⁴ AGMAV, petició 9875, caixa 312, 2, 3/22, informe 35 (Barcelona, 2 de juliol de 1938), signat pel comissari general d'enginyers.

¹⁵ *Crònica Targarina*, s. núm. (5 setembre 1936), p. 3.

¹⁶ Jaume ESPINAGOSA i Josep Maria PLANES (1988), *Tàrrrega: Aproximació a la història dels seus ajuntaments entre 1884-1939*, Lleida, Diputació de Lleida, i Tàrrrega, Ajuntament de Tàrrrega, p. 221.

¹⁷ AHN, Fondo general Rojo, 5/7, 21 de gener de 1938.

¹⁸ AHN, Fondo general Rojo, Instrucció reservada número 1, Directivas plan ofensivo, IV. Preparación de la Operación, a) instrucció, 7 de maig de 1938, 24/1.

¹⁹ Seguint la tesi del general de brigada Miguel Ángel BAQUER (2005), *El Ebro: La batalla decisiva de los cien días*, Madrid, La Esfera de los Libros.

²⁰ La informació bibliogràfica publicada fins al moment de Del Barrio és quantitativament escassa. L'obra més nova i més diacrònica és la de Miquel Àngel VELASCO (2014), *José del Barrio: Memorias políticas y militares*, Barcelona, Pasado & Presente.

incrementar aquesta xifra fins a noranta. Per contra, la divisió 60 encara no havia desenvolupat cap centre educatiu per a sotsoficials, mentre que no hi ha notícies relatives a la 72a divisió. L'informe, un cop analitzats els trets característics dels tres cossos d'exèrcit, arribava a la conclusió que «la instrucció militar en el Ejército del Este no está desarrollada. El cumplimiento de la orden de Mando Superior no se verifica con bastante rapidez».²¹ Les propostes del PCE al Ministeri de Defensa Nacional per pal·liar aquestes mancances i incrementar l'efectivitat pedagògica de les bases d'instrucció eren, essencialment, sis, de les quals ens interesen les tres últimes. En la primera, la Subsecretaria de l'Exèrcit de Terra i les inspeccions generals de les diverses armes ajudarien els cossos d'exèrcit i les divisions en la realització de la instrucció tot aportant comandants de brigada i divisió. En la segona, s'establiria l'organització d'un control rígid en l'ensenyament de la instrucció militar i la imposició de sancions als comandaments per incompliment, mala instrucció o pèrdua de temps, com a mesura d'estímul. En darrer terme, es proposaven ascensos amb «medalla de honor» per als comandants que s'haguessin distingit en l'estudi de la tècnica i la col·laboració de diverses armes en el combat.

Tot plegat s'intentà solucionar, vers els primers mesos del 1938, amb la creació de noves escoles de capacitació. Les del XVIII Cos d'Exèrcit se centralitzaren a la capital urgellenca. Tenim constància de la seva existència des de la darrera del mes de juny, tot i que, dissortadament, encara no n'hem trobat la ubicació concreta.²²

Cada un dels tres cossos d'exèrcit que conformaven l'Exèrcit de l'Est —tal com es mostra al quadre 2— ubicà les seves escoles de cos d'exèrcit, de divisió i de brigades seguint diverses estratègies. El XVIII Cos d'Exèrcit, per exemple, les centralitzà a la població de Tàrraga, concretament, a les Escoles Pies. D'aquesta manera, la capital de l'Urgell es

convertí en l'epicentre de la tasca formativa de tota l'oficialitat del XVIII Cos d'Exèrcit, tant dels oficials com dels suboficials —essencialment, sergents i caporals—, mentre que a Pujalt s'instruïa la tropa.²³

Per contra, altres cossos optaren per distribuir-les en diverses poblacions de la rereguarda catalana. El X Cos d'Exèrcit, per exemple, centralitzà les escoles divisionàries a la Seu d'Urgell i les de brigada, a Castellciutat (Alt Urgell), Alins (Pallars Sobirà) i Pallerols del Cantó (Alt Urgell), mentre que les de l'XI Cos d'Exèrcit, tant les divisionàries com les de brigada, s'ubicaren en diverses localitats.

Les creixents necessitats i requeriments de la guerra conduïren José del Barrio, cap del XVIII Cos d'Exèrcit, a cercar un nou equipament militar per a la capacitació dels oficials. Del Barrio era conscient que s'havien superat moments molt difícils gràcies a la millor organització, instrucció i disciplina de l'Exèrcit. Tot això s'aconseguí amb bons comandaments. La desorganització tenia l'origen en la manca de comandaments. Ser un bon comandant volia dir estar preparat tàcticament i tècnica, saber fer combatre la unitat sota el seu comandament i fer-la lluitar òptimament en totes les situacions possibles, sense vacil·lació. Hi havia comandaments que, enfront de l'adversitat —la imprevisió, la manca de preparació, el desconeixement de les forces pròpies o la manca d'iniciativa—, es quedaven immòbils i preferien tornar al punt de partida, en comptes de consolidar la línia aconseguida. Del Barrio afirmava que les seves tropes sempre havien estat capacitades —i així ho havien demostrat— per trencar el front enemic, però eren dèbils en aprofundir amb rapidesa i aconseguir la persecució de l'enemic desorganitzat i en retirada. El problema era la manca de coneixements tàctics i tècnics així com la debilitat de caràcter dels oficials. Per vèncer l'enemic, s'havien de saber conjugar les forces pròpies, combinar el moviment i el foc, saber

²¹ Arxiu del PCE, lligall 64, carpeta 2, 29 de maig de 1938, p. 7.

²² Ens ho descriu molt bé la revista *Avanzar*: «Fa uns dies van ser examinats els alumnes que havien assistit durant un mes als cursos de capacitació del XVIII CE. Hi assistí el coronel Cerdón, Del Barrio, Matas, el cap del XII, Vega [...], el coronel passà revista als 190 alumnes. Els que s'havien distingit en els seus estudis foren obsequiats amb pistoles i plomes estilogràfiques. Uns alumnes representant els seus companys pronunciaren la promesa de fidelitat a la República. Tot seguit, Matas es dirigí als nous sergents i caporals dient que se celebra la primera promoció de sergents d'aquesta escola. L'acte acabà amb la desfílada dels soldats i un berenar. També hi assistiren civils de la població» [«Academia Militar del XVIII CE. Clausura de curso», *Avanzar*, núm. 1 (juliol 1938), p. 8-9].

²³ En relació amb la base de Pujalt, podeu consultar l'obra de Francesc CLOSA (2004), «La base d'instrucció de l'Exèrcit Popular republicà a Pujalt (1938-1939)», *Revista d'Igualada*, núm. 18, p. 22-39. També hem publicat un article sobre la instrucció republicana a Catalunya: Francesc CLOSA (2008), «La instrucció militar republicana durant la Guerra Civil espanyola (1937-1939). El cas català», *Ebre* 38, núm. 3, p. 119-139.

Quadre 2. **Ubicació de les escoles d'instrucció d'infanteria de l'Exèrcit de l'Est (1938)**. Font: elaboració pròpia.

Cos d'exèrcit		Divisions		Brigades	
X	Seu d'Urgell	31	Seu d'Urgell	62 104 134	Castel·lciutat Alins Pallerols del Cantó
		34	Seu d'Urgell	68 94 218	Organyà Pla del Cadí Seu d'Urgell
		55	Seu d'Urgell	176 177 178	Llades Cadan Viarrobles
XI	Tudela de Segre	26	Vilanova de Meià	119 120 121	Alòs de Balaguer Montargull Vilanova de Meià
		30	Castell del Remei	131 146 153	Bellví Calfoc Cubells
		32	No funciona ²⁴	137 141 142	Vall-llebrera Agramunt Montsonís
XVIII	Tàrrega	27	Tàrrega	122 123 124	Tàrrega Tàrrega Tàrrega
		60	Tàrrega	84 95 224	Tàrrega Tàrrega Tàrrega
		72	Tàrrega	38 93 213	Tàrrega Tàrrega Tàrrega

què cal fer a cada moment i com cal emprar els mitjans tècnics.²⁵ Per tot plegat, buscava un nou centre d'instrucció.

L'escola d'oficials de Tàrrega

L'immoble que Del Barrio cercava hauria de ser suficientment gran per encabir-hi, alhora, l'escola d'oficials i la de comissaris. L'última s'havia creat arran d'un decret publicat l'agost d'aquell any, en el qual es determinava l'obligació d'organitzar escoles de capacitació de comissaris. La primera seu

s'ubicà a Agramunt, però ben aviat es decidí traslladar-la a Tàrrega i unificar-la amb l'existent. Del Barrio trobà la solució a la mateixa capital de l'Urgell, concretament, a l'edifici de les Escoles Pies.

La situació dels targarins començà a canviar arran dels resultats de les eleccions del febrer de 1936, que suposaren el triomf i l'ascens al poder municipal del Front Popular.²⁶ La nova corporació municipal, encapçalada per Josep Devant i Miralles,²⁷ d'Esquerra Republicana de Catalunya, decidí ben aviat

²⁴ L'escola divisionària de la 32a divisió no funcionava, atès el canvi de residència i l'habilitació d'una nova ubicació geogràfica.

²⁵ José del BARRIO, «Problema de mandos», *Avanzar*, núm. 2 (setembre 1938), p. 3-4.

²⁶ Glòria COMA (1992), *Tàrrega a la Segona República*, Lleida, Pagès.

²⁷ Va estar al capdavant de l'equip de govern local des del juny de 1936 fins al 21 de febrer de 1938.

potenciar l'activitat cultural i educativa de la localitat.

La seva voluntat era suprimir l'educació primària, secundària i especial realitzada i impartida per les congregacions religioses de la ciutat i substituir-la per una altra de caràcter laic, públic i universal.

Apostaren decididament per bastir un potent i modern grup escolar. El compondrien l'Escola d'Arts i Oficis, unes escoles unitàries de primària i una guarderia per a infants. La idea era unificar-les en un únic edifici. D'aquesta manera, «deixaríem el problema escolar de Tàrrrega resolt per una bona colla d'anys».²⁸ Els imponents i grans espais que oferien les escoles i el convent dels escolapis resultaven molt suculents per donar-hi resposta. A mitjan juliol de 1936, dies abans del cop d'estat del general Franco, les principals autoritats polítiques locals —l'alcalde, Josep Devant; el segon alcalde, Francesc Moreu; el tercer alcalde, Enric Clua; el secretari de l'Ajuntament, Jaume Foraster, i el notari Pasqual Mas, precedits per l'agutzil Cortada— es presentaren als locals dels pares escolapis. Després d'una breu discussió amb el rector, es decidí aixecar acta notarial de l'entrega de les claus de l'edifici i, consegüentment, de la seva ocupació formal.²⁹

Ràpidament, un nombrós grup de paletes —prop de vuitanta— començaren les reformes seguint el projecte de Ramon Sala. A la planta baixa, s'hi havien d'instal·lar onze aules, i onze més al primer pis per ubicar-hi l'Escola d'Arts i Oficis. Tot seguit, s'hi traslladaria el segon grup escolar, amb onze mestres.³⁰ Les reformes continuaren durant els primers mesos del 1937. La premsa local ho descrivia amb les grandiloqüents paraules següents: «Avancen extraordinàriament les obres de reforma de l'antic Col·legi dels Escolapis, avui Escola del Treball. Els grans finestrals que es construeixen per tota la façana hi deixen entreveure el que ja dèiem fa temps des d'aquestes mateixes planes: un casalot rònc que simbolitzava la nit es con-

verteix en el dia esplendorós d'una Revolució triomfant».³¹ El 20 de setembre s'hi realitzaven les primeres matriculacions per al curs 1937-1938. L'edifici passà a anomenar-se públicament Institut Politècnic de Tàrrrega i s'hi oferiren diverses especialitats impartides en horari diürn i nocturn. En la primera, hi havia la possibilitat de cursar el batxillerat o bé apuntar-se a l'Escola de Comerç, l'Escola de Puericultura o l'Escola d'Educació Musical. En canvi, en la segona, l'Institut es convertia en l'Escola d'Arts i Oficis, amb les seccions de mecànica teoricopràctica, electricitat teoricopràctica, agricultura teoricopràctica, belles arts i arts aplicades (dibuix, pintura, decoració, perspectiva, història de l'art, etc.), tall i confecció, idiomes i càlcul mercantil.³² A la darrera d'aquell any, la Generalitat oficialitzava l'Institut Politècnic amb els estudis esmentats i hi creava una escola graduada.³³ A l'inici del 1938, creava un consell encarregat de coordinar els diversos ensenyaments que s'hi impartien.³⁴ D'aquesta manera, el tàndem format entre l'Ajuntament i la Generalitat s'ocupava de la vessant educativa dels targarins.

La seva vida, però, fou efímera. En la sessió municipal del 18 de setembre de 1938, sota la presidència de Francesc Moreu i Balcells, es comentà un comunicat dirigit pel tinent coronel de milícies del XVIII Cos d'Exèrcit, José del Barrio, en què exposava la necessitat de trobar un local per poder organitzar ràpidament una escola d'oficials i de comissaris. No havent trobat cap lloc més adient que l'edifici de l'Institut Politècnic, l'antic edifici de les Escoles Pies, demanava que li fos cedida totalment la casa, «considerando que vosotros podréis, en estas circunstancias y para las necesidades vuestras, encontrar un sitio apropiado que solo va a ser circunstancial, puesto que nosotros lo emplearemos solo el tiempo que nos obligue nuestra instancia en esta».³⁵ En la sessió municipal següent, realitzada el 21 del mateix mes, s'acordava d'accedir a aquesta demanda, de conformitat amb les necessitats que plantejava la guerra i també per refer-

²⁸ *Crònica Targarina*, núm. 773 (20 juny 1936), p. 3. En aquest article també es parla de la imminent construcció d'unes piscines municipals, un projecte que quedaria desglossat de l'escolar, atès que calia negociar-ho amb els pares escolapis.

²⁹ Tot plegat es pot seguir a l'article «L'afer dels PP escolapis», *Crònica Targarina*, s. núm. (18 juliol 1936), p. 14. També es pot consultar l'obra *Cent anys d'Escola Pia a Tàrrrega: 1884-1984* (1986), Tàrrrega, A. G. Camps.

³⁰ *Crònica Targarina*, s. núm. (5 setembre 1936), p. 3.

³¹ *Crònica Targarina*, s. núm. (2 gener 1937), p. 7.

³² *Crònica Targarina*, s. núm. (2 octubre 1937), p. 2.

³³ *Crònica Targarina*, s. núm. (30 octubre 1937), p. 6.

³⁴ *La Vanguardia*, s. núm. (4 febrer 1938), p. 5.

³⁵ Jaume ESPINAGOSA i Josep Maria PLANES (1988), *Tàrrrega: Aproximació a la història dels seus ajuntaments entre 1884-1939*, Lleida, Diputació de Lleida, i Tàrrrega, Ajuntament de Tàrrrega, p. 227.

mar els llaços de compenetració entre la institució municipal i la militar.

Precisament al cap de pocs dies, ja entrat el mes d'octubre, s'inaugurava la nova Escola de Capacitació d'Oficials, de Comissaris i de Sergents del XVIII Cos d'Exèrcit republicà. Una de les seves peculiaritats era que s'hi realitzaven conjuntament estudis d'oficials, de suboficials i de comissaris. Hi convivien de la mateixa manera que després ho farien en el camp de batalla, i així es creava «un vínculo indestructible».³⁶

Tot i que tenien plans d'estudis diferents, es trobaven integrades dins el mateix edifici. Les magnífiques instal·lacions permetien que poguessin desenvolupar-se independentment. Les aules, segons la premsa republicana de l'època, eren espaioses i ben il·luminades, amb excel·lents dormitoris, serveis grans i complets, amb dutxes i vàters, diverses sales de lectura i d'estudi.³⁷

L'organització estructural de l'escola de Tàrraga era equiparable a la de qualsevol unitat militar, és a dir, es dividia en seccions de comandament: seccions, esquadres, etc. Concretament, n'hi havia una destinada a la capacitació d'oficials; una altra, a la de suboficials, i encara una última, a la de comissaris polítics. L'acadèmia era dirigida per un director i ostentaven els comandaments inferiors els diversos oficials que hi exercien de professors. Aquests últims, a banda d'impartir matèries, eren caps d'una secció durant tot el curs i havien de controlar l'assistència, la puntualitat, l'aplicació i l'obediència dels alumnes que tenien assignats. S'intentava que entre el professorat hi hagués tres tinentes provinents de les escoles populars de guerra, fet que en moltes ocasions no es podia complir. Aquests eren ajudats per sergents d'anteriors promocions i/o per responsables diaris.³⁸

Els oficials, convertits temporalment en docents, havien de realitzar plans diaris i setmanals de treball seguint el programa, l'horari i les instruccions definides pel director. Era bàsic i essencial que tots els dies estiguessin perfectament organitzats i distribuïts. Cada alumne havia de saber exactament què havia de dur a terme i quines eren les seves obligacions.

Per a l'establiment d'un bon programa d'estudis, calia tenir en compte diversos elements que haurien de conjugar-se: què es volia transmetre —qüestions derivades de les mancances que s'haguessin pogut observar en el camp de batalla— la durada del curs, el nivell cultural mitjà dels alumnes, la quantitat i la qualitat del professorat i el mètode per desenvolupar-ho. Per tant, la definició del programa estaria condicionada, bàsicament, per les matèries que s'emfasitzessin i pel temps del qual es disposés. Generalment, s'establí la necessitat que les matèries bàsiques a desenvolupar fossin tàctica, armament i tir, topografia, fortificació, enllaços i transmissions.³⁹

A l'escola de Tàrraga, les informacions que hem trobat fins al moment ens permeten afirmar que els cursos tenien una durada mitjana de vint-i-cinc dies. Això suposava poder gaudir d'un total de cent setanta-cinc hores lectives, si calculem vuit hores diàries, per a estudis militars i una per al treball cultural, a més de la impartició de conferències de caràcter polític i militar, que «ayudan eficazmente al fortalecimiento de la moral antifascista y técnica de nuestros oficiales, sargentos y comisarios».⁴⁰ Unes cent vint hores, el gruix de l'activitat formativa, es dedicaven a qüestions de tàctica militar —tant en l'àmbit pràctic com en el teòric—; unes vint-i-dues, a topografia i fortificació; dotze, a armament i tir, i unes quinze, a instrucció sobre gasos, cultura general i exercicis de comandament.

El comissari Matas arenga els cadets de l'Acadèmia Militar de Tàrraga durant l'estiu de 1938.

Revista *Avanzar*.
XVIII Cuerpo de Ejército,
núm. 1, 19 julio 1938, p. 9.

³⁶ «Cómo funciona nuestro centro de capacitación», *Avanzar*, núm. 3 (1938), p. 12.

³⁷ «Cómo funciona nuestro centro de capacitación», *Avanzar*, núm. 3 (1938), p. 12.

³⁸ «Cómo se organiza una Escuela Divisionaria», *Nuestro Ejército*, núm. 1 (abril 1938), p. 25.

³⁹ «Escuelas militares. Algunas ideas sobre métodos de capacitación de oficiales y clases», *Avanzar*, núm. 3 (10 novembre 1938), p. 5-7.

⁴⁰ «Cómo funciona nuestro centro de capacitación», *Avanzar*, núm. 3 (1938), p. 12.

Fotografies de Francesc Poca Baella, cap de l'escola de comissaris del XVIII Cos d'Exèrcit, ubicada a les Escoles Pies de Tàrraga.⁴⁴

El mètode emprat per al desenvolupament del programa cercava prioritzar les classes pràctiques i defugia les lliçons teòriques massa llargues. Per tant, es realitzaven classes impartides a la mateixa escola combinades amb d'altres a l'aire lliure. Es tractava d'aprendre tècnica i tàctica, de perfeccionar tot allò que havien après al camp de batalla, per després poder-ho desenvolupar a la pràctica. El professorat havia de dedicar temps i esforços al combat ofensiu. L'alumne havia d'aprendre a dirigir la seva unitat sota foc enemic, a combinar el foc de les diverses armes de la unitat i a mantenir el contacte amb les unitats subordinades. També s'havia de centrar en el combat defensiu tot ensenyant a oficials, sergents i caporals que el triomf es basava en la resolució de l'atac enemic. Aquest tenia l'epicentre en la sorpresa organitzada, la maniobra i el contraatac.

Qui hi assistia? D'on provenien els soldats que s'haurien de capacitar? La selecció d'alumnes era molt important i la realitzaven els oficials i caps de les diverses unitats del cos d'exèrcit. Havien de ser seleccionats entre els millors combatents de cada divisió, brigada, batalló i companyia. Serien aquells que haguessin demostrat valentia, audàcia i caràcter ferm en combat; propietat natural de ser organitzadors i d'iniciativa pròpia; que tinguessin voluntat i fossin optimistes; d'intel·ligència sana; que sabessin llegir i

escriure, i, en darrer lloc, que fossin disciplinats.⁴¹ Una de les funcions de l'escola de capacitació, més enllà de la formativa, també era seleccionar-los «probando la inutilidad de unos y descubriendo y canalizando las buenas condiciones de otros».⁴²

La informació que, ara per ara, hem trobat en relació a l'escola de comissaris és quantitativament reduïda. Tenim notícies relatives al seu director. Es deia Francesc Poca Baella. Nascut a Artesa de Segre el 15 de maig de 1915, ocupà diversos llocs de responsabilitat política, entre els quals destaca el seu nomenament, el 22 d'octubre de 1936, com a delegat del Servei de Cooperació Agrícola del Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya, destinada a la Regió V (Tortosa). Al cap d'un temps, fou mobilitzat i destinat a dirigir l'escola de comissaris de la 27a divisió, ubicada a Agramunt. Posteriorment, dirigí la del XVIII Cos d'Exèrcit, a Tàrraga. La seva vida devia ser efímera. Sabem que la d'Agramunt es creà arran del decret del Ministeri de Defensa Nacional – l'agost de 1938 – que establia la creació d'escoles de capacitació de comissaris, i que a l'octubre es traslladà a Tàrraga, concretament, a l'antic edifici de les Escoles Pies. Els darrers dies de la guerra van ser per a Poca Baella especialment cruels. Inicià la retirada cap a França passant per Camprodon i Molló. El febrer de 1939, quan es trobava a Molló, fou assassinat d'un tret fet al cap.⁴³

⁴¹ «Escuelas militares. Algunas ideas sobre métodos de capacitación de oficiales y clases», *Avanzar*, núm. 2 (setembre 1938), p. 12.

⁴² «Capacitación», *Nosotros 53 Brigada*, núm. 5, p. 9.

⁴³ Segons informació apareguda al *Boletín Oficial del Estado*, núm. 253, 21 d'octubre de 1980, p. 23434.

⁴⁴ Fotografies extretes de la pàgina web http://scriptoriumripolles.blogspot.com.es/2010/03/70-aniversari-de-la-retirada-de_2294.html (consulta: 11 juliol 2014).

Tal com afirmàvem anteriorment, l'escola de comissaris de la divisió 27 es creà l'agost de 1938 i ben aviat, a l'octubre, es traslladà a les Escoles Pies de Tàrraga. Per celebrar-ho, el dia 9 van rebre la visita dels comandaments militars i dels comissaris polítics de la divisió 72 i del XVIII Cos d'Exèrcit. Va ser un dia festiu en el qual militars, comissaris i autòctons van poder gaudir d'activitats que feien oblidar, momentàniament, els estralls del conflicte. La jornada començà amb diversos discursos de caràcter militar i quedaren closos amb un partit de futbol que enfrontà l'equip del cos d'exèrcit amb el de la divisió 72.⁴⁵

De la mateixa manera que succeïa amb els soldats, no tothom podia ser comissari. Generalment, es prioritzaven els soldats exigents, aquells que tinguessin la maduresa i l'agilitat política necessàries, capaços de poder comprendre i assimilar tots els canvis polítics que se succeeixen al voltant de la guerra. El comissari no només era necessari que fos un bon soldat i que tingués uns magnífics coneixements polítics, sinó que també calia que pogués guanyar-se ràpidament —especialment el de companyia— l'adhesió dels soldats i dels quadres de comandament. Havia de conèixer psicològicament els seus soldats, s'havia d'adaptar a les seves característiques, guanyar-se'ls, transformar-los i aconseguir fer-los bons soldats per a la República. Aquesta tasca es manifestà com a imprescindible a partir del 1938, amb la creixent incorporació d'homes madurs, plens de prejudicis i portadors de problemes i qüestionaments entorn dels successos del conflicte.⁴⁶

Quadre 3. Nombre d'oficials de la primera secció presentats, aprovats i suspesos en la formació de comandaments de companyies (octubre de 1938)

Alumnes assistents		48
Aprovats	Molt bons	5
	Bons	36
Suspesos		7
Percentatge d'aprovats		85,4 %

Dissortadament, tenim poques referències relatives al pla d'estudis. Només sabem que s'impartia educació física, treball polític, història, cultura general, lectura comentada de premsa, xerrades amb exposicions i crítiques, confeccions de murals i lliçons generals de temàtiques militars.⁴⁷

Tots els alumnes del centre de capacitació —tant els oficials com els sergents i caporals—, en acabar el curs, havien de realitzar un examen teoricopràctic davant un tribunal constituït per oficials de l'Estat Major del cos d'exèrcit.⁴⁸ Quina era la mitjana d'alumnes que cursaren estudis al centre de Tàrraga i quants soldats s'hi capacitaren? Una informació apareguda al diari *Avanzar*, publicat mensualment pel XVIII Cos d'Exèrcit, ens permet establir una primera hipòtesi. Ens parla dels resultats dels exàmens de fi de curs realitzats a l'escola de capacitació el 26 d'octubre de 1938.⁴⁹ Hi assistiren cent cinquanta soldats, entre oficials, sergents i comissaris.⁵⁰ Passem tot seguit a analitzar aquestes dades. Tal com afirmàvem anteriorment, l'escola es dividia en tres seccions, la primera de les quals instruïa tinents i capitans en el comandament de companyies. El nombre d'assistents al primer curs del mes d'octubre era de quaranta-vuit (quadre 3), concretament, vuit capitans i quaranta tinents.

Un bon nombre d'ells, més del 85 %, aprovà els exàmens. Aquests mateixos percentatges també es donaren entre els tinents i capitans que superaren les proves finals (quadre 4).

Quadre 4. Tinents i capitans assistents a la formació per al comandament de companyies (octubre de 1938)

Assistents	Capitans	8
	Tinents	40
Aprovats	Capitans	7
	Tinents	34
Suspesos	Capitans	1
	Tinents	6

⁴⁵ «72 división. Festival organizado por el Comisariado de la 72 división en honor de los alumnos de la Escuela de Comisarios», *Ráfagas: 213 Brigada, 72 división, XCIII Cuerpo de Ejército*, núm. 3 (octubre 1938), p. 6-7.

⁴⁶ Francisco POCA BAELLA, «Algunas de las cualidades personales que debe poseer un comisario», *Avanzar*, núm. 4 (10 desembre 1938), p. 3-4.

⁴⁷ «La escuela de capacitación del XVIII CE», *Ejército Popular*, núm. 42 (17 novembre 1938), p. 3.

⁴⁸ «Cómo se organiza una Escuela Divisionaria», *Nuestro Ejército*, núm. 1 (abril 1938), p. 25.

⁴⁹ «Nuestros centros de capacitación», *Avanzar*, núm. 3 (10 novembre 1938), p. 10-11.

⁵⁰ Xifra que coincideix amb la que aporta el mateix diari a la p. 12.

Quadre 5. **Nombre d'assistents, aprovats i suspesos a la segona secció**, per a la formació de comandament de seccions (octubre de 1938)

Alumnes assistents		65
Aprovats	Molt bons	2
	Bons	55
Suspesos		8
Percentatge d'aprovats		87,7%

Quadre 6. **Nombre de tinents i sergents assistents als cursos de formació de comandament de seccions** (octubre de 1938)

Assistents	Tinents	9
	Sergents	56
Aprovats	Tinents	6
	Sergents	51
Suspesos	Tinents	3
	Sergents	5

Quadre 7. **Nombre de soldats assistents, aprovats i suspesos a l'escola de comissaris del XVIII Cos d'Exèrcit** (octubre de 1938)

Alumnes assistents		37
Aprovats		30
Suspesos		7

Quadre 8. **Soldats assistents, aprovats i suspesos a les escoles de formació de comandaments d'escamots** (octubre de 1938)

Alumnes assistents		182
Aprovats	Molt bons	5
	Bons	156
Suspesos		21
Percentatge d'aprovats		88,4%

La segona secció (quadre 5), la conformaven tinents i sergents, que rebien formació per al comandament de seccions. La formació dels darrers era especialment interessant, ja que hi requeria la mobilitat de les unitats. La seva capacitat se centrava en l'aprenentatge de totes les armes d'infanteria i exercicis pràctics per tal de fer-se càrrec, en cas de necessitat, del lideratge d'una companyia. Es pretenia, en definitiva, proporcionar als batallons sergents que poguessin esdevenir, amb el pas del temps, bons oficials.⁵¹

El seu nombre era el més elevat de l'escola de capacitat —seixanta-cinc d'un total de cent cinquanta— i el percentatge d'aprovats quasi arribava al 88 % (quadre 6).

Percentualment, les millors notes eren per als sergents. De fet, dels cinquanta-sis assistents, aprovaren el curs més del 90 %; en canvi, dels nou tinents que s'hi presentaren, només sis superaren les proves, és a dir, el 66,7 %.

De la seva banda, l'escola de comissaris, la conformaven un total de trenta-set assistents, amb un percentatge d'aprovats força elevat: trenta sobre trenta-set, és a dir, un 81,1 %. (quadre 7).

Si a aquestes xifres sumem els cent vuitanta-dos soldats assistents a les escoles de les tres divisions del cos d'exèrcit per al comandament d'escamots (quadre 8), amb un percentatge d'aprovats superior al 88 %, el nombre s'incrementa fins als tres-cents trenta-dos.

Aquestes xifres podrien arrodonir-se amb els cent quaranta-tres alumnes que es formaven en el comandament d'esquadres a les escoles de les nou brigades del cos d'exèrcit. Parlaríem, doncs, de quatre-cents setanta-cinc soldats que es capacitaven amb una periodicitat mensual.

A la darrera del mes d'octubre, els alumnes aprovats a l'escola d'oficials de Tàrraga rebrien els corresponents títols acreditatius i tornarien als seus llocs d'origen. Al cap

⁵¹ També pretenien que els estudis cursats tinguessin continuïtat al batalló. Per tant, que poguessin estudiar també al batalló: «Los cabos y sargentos estudian y adquieren capacidad», *Ejército Popular*, núm. 9 (19 juny 1938), p. 3.

d'uns dies, concretament el 5 de novembre, es donaria el tret de sortida al nou curs. Per cert, a la inauguració assistiren el general del GERO Hernández Sarabia i tota la cúpula del XVIII Cos d'Exèrcit.⁵²

Tenint en compte que l'escola de Tàrrega s'inaugurà el mes d'octubre i que s'hi formaren cent cinquanta oficials, hom pot concloure que s'hi capacitaren, entre l'octubre i el final de la guerra, aproximadament quatre-cents

cinquanta soldats. No tenim en compte els del mes de gener, atès que no acabaren.

La vida de l'escola d'oficials i comissaris, però, fou efímera. Durant els primers dies del 1939, la població va ser ocupada per tropes del general Franco. Amb ella s'acabava l'aventura militar republicana en terres urgellenques i s'iniciava un període de llarga boira caracteritzat pel terror, el temor i la rancúnia.

⁵² «La escuela de capacitación del XVIII CE», *Ejército Popular*, núm. 42 (17 novembre 1938), p. 3.